

Dommerforeningens fagutvalg for strafferett og straffeprosess

Justis- og beredskapsdepartementet

30.11.2020

Deres ref:
20/2302 ES SBT

Høring – forslag til endringer i straffeprosessloven og straffeloven (etterforsknings- og påtaleplikt i store straffesaker, nytt straffebud om serieovergrep mv.)

Vi viser til departementets høringsbrev 31. august d.å. med svarfrist 1. desember.

I Dommerforeningen er saken behandlet av foreningens fagutvalg for strafferett og straffeprosess. Dette består av lagmann Hans Petter Jahre, Borgarting lagmannsrett (leder), førstelagmann Dag Bugge Nordén, Agder lagmannsrett, lagdommer Jarle Golten Smørdal, Gulating lagmannsrett, tingrettsdommer Cathrine Fossen, Gjøvik tingrett, tingrettsdommer Johan Kristian Øydegard, Ringerike tingrett, tingrettsdommer Nils Ole Bay, Asker og Bærum tingrett og tingrettsdommer Elisabeth Ramstad, Oslo tingrett.

1. Forslaget om presisering/tilføyelse i straffeprosessloven § 224

Dommerforeningen støtter dette forslaget. Vi er enige i at etterforskningsplikten etter straffeprosessloven § 224 i utgangspunktet ikke stenger for at omfattende straffesaker avgrenses ut fra en ressursprioritering og at det ligger innenfor riksadvokatens kompetanse etter gjeldende rett å gi retningslinjer for påtalemyndighetens utøvelse av dette skjønnet. Den foreslåtte presiseringen er derfor ikke nødvendig. Vi ser det likevel slik at det er hensiktsmessig å gi en uttrykkelig lovhjemmel for slike retningslinjer. Det vil medføre at sentrale prinsipper og momenter rettskildemessig får status som lovforarbeider, noe som både kan virke rettsavklarende (og derved prosessforebyggende) og gi en demokratisk forankring for at påtalemyndigheten velger å avgrense etterforskingen. Det bør presiseres i forarbeidene at avgrensningen både kan gjelde ansvarssubjekter, fornærmede og straffbare forhold.

2. Spørsmålet om det bør gis retningslinjer i straffeprosessloven § 70 for skjønnet som ved prosessøkonomisk påtaleunntatelse.

Etter Dommerforeningens syn er det ikke behov for en slik endring. Riksadvokaten kan selv gi instruks, og disse kan være mer fleksible enn om lovgiver skal måtte ta stilling til typetilfeller i forarbeider til generelle regler.

3. Forslaget om ny bestemmelse i straffeloven om serieovergrep

Dommerforeningen vil understreke at det har stor betydning for domstolene at de saker som påtalemyndigheten fremmer til behandling, har et omfang og en innretning som gjør at de er håndterbare. Man bør så langt det er mulig søke å unngå at saker blir så omfattende at hovedforhandling vil måtte pågå i måneder og år. Serieovergrep på nett er en sakstype som aktualiserer dette, men problemet er også aktuelt i andre tilfeller, for eksempel ved visse former for økonomisk kriminalitet.

Et kollektivstraffebud som foreslått er én måte å ivareta hensynet til praktikabel strafforfølgning på. Som høringsnotatet nevner i punkt 3.2.3, finnes det i dag relativt få kollektivstraffebud som behandler handlinger overfor flere fornærmede som ett straffbart forhold. Departementet nevner straffeloven § 282 om mishandling i nære relasjoner og straffeloven § 131 om terrorhandlinger. Man kunne i tillegg ha nevnt straffeloven §§ 101 og 102 om folkemord og forbrytelser mot menneskeheten.

En annen mulig tilnærming kan være å gjøre unntak fra utgangspunktet om at det ved fysiske integritetskrenkelser er minst like mange straffbare forhold som det er fornærmede. I så fall vil man også ved integritetskrenkelser kunne operere med sammenhengende straffbare forhold på samme måte som ved andre typer lovbrudd.

Etter vårt syn er det særlig i tre typetilfeller at hensynet til praktikabel rettshåndhevelse tilsier at det gjøres unntak fra prinsippet om at det ved integritetskrenkelser er like mange straffbare forhold som det er fornærmede, nemlig ved terrorhandlinger med mange ofre, ved folkemord og forbrytelser mot menneskeheten, og ved serieovergrep på nettet. For alle disse typetilfellene er det karakteristisk at den enkelte fornærmede trer i bakgrunnen. For de to førstnevnte typetilfellene inneholder straffeloven allerede unntak i form av straffebud om kollektivforbrytelse. Ved serieovergrep på nett er det nok lettere enn ved folkemord og terror å oppnå en praktikabel rettshåndhevelse ved å avgrense og tilskjære saken. Behovet for et kollektivstraffebud er derfor kanskje ikke like stort ved serieovergrep som i de andre typetilfellene. Dessuten er det ofte slik at det ikke er et stort antall av de mest alvorlige overtredelsene som gjør slike saker omfangsrike, men at det også tas med en rekke mindre alvorlige forhold. Dette medfører at den praktiske nytten av et kollektivstraffebud nok vil være begrenset.

Som fremholdt i høringsnotatet, er hensynet til fornærmede et viktig argument mot å innføre et kollektivstraffebud ved serieovergrep. Fornærmedes rettsstilling bør ikke svekkes. I denne sammenheng er det også naturlig å se hen til forslaget til ny lov om voldsoffererstatning som er på høring. Dommerforeningen gir egen høringsuttalelse om dette. Det sentrale i forslaget i den høringen er at voldsoffererstatningsordningen bør endres slik at den i hovedsak blir en forskuttering av beløp som fornærmede blir tilkjent ved dom. Slik lovutkastet der er utformet, vil hensynet til fornærmede bli ivaretatt også ved kollektivstraffebud ved at det etter lovutkastet § 6 første ledd bokstav b gjøres unntak fra vilkåret om dom for erstatningskravet

når saken involverer et større antall skadelidte og det anses uforholdsmessig å behandle kravene i straffesaken eller i etterfølgende sivil sak mot skadevolder.

Dommerforeningen vil også fremheve som et viktig moment at tiltaltes mulighet for å innrette sitt forsvar vil bli svekket om man skal forholde seg til en tiltale som gjelder kollektiv voldtekt av en lang rekke personer fremfor en konkretisert tiltale og bevisoppgave.

Etter Dommerforeningens syn bør et eventuelt kollektivstraffebed begrenses til de omfattende nettovergrepsakene. Det er der behovet er størst, og et straffebed bør prinsipielt ikke gis et videre anvendelsesområde enn nødvendig. At straffebestemmelsen i så fall ikke vil bli teknologinøytral mener vi er en innvending av mindre vekt. Hensynet til fornærmede taler også med styrke for at fysiske overgrep irettesføres med tiltale etter de ordinære bestemmelser om seksuallovbrudd.

Et eventuelt kollektivstraffebed bør videre avgrenses til de mest alvorlige seksuallovbruddene med individuell fornærmet, dvs. til tilfeller der gjerningspersonen har foretatt et større antall handlinger som angitt i straffeloven §§ 291 (voldtekt), 299 (voldtekt av barn under 14 år) og 302 (seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år).

Med vennlig hilsen

Den norske Dommerforening

Hans-Petter Jahre

lagmann/leder av fagutvalget
for strafferett og straffeprosess

Jarle Golten Smørdal

lagdommer/medlem av fagutvalget for strafferett
og straffeprosess